

Naturvernforbundet
Hordaland

**BEVARING
GJENNOM
SKJØTSEL**

Rapport 2020

Takk til våre støttespillere:

Prosjektet støttes av Miljødirektoratet, Fylkesmannen i Vestland, Bergen kommune, og Vestland Fylkeskommune.

Innhold:

Mål i prosjektet	s. 3
Endringer i prosjektet.....	s. 3
Gjennomførte aktiviteter 2020 - Del 1 – Fremmede arter.....	s. 5
- Dugnad for restaurering av kystlynghei på Hatten i Øygarden.....	s.5
- Utvikling av logo og prosjektidentitet.....	s 6
- Lunsjwebinar – Klima- og naturvennlig kjøttproduksjon- er det mulig?.....	s. 6
- Rydding av Vestamerikansk hemlokk i Langeskogen.....	s. 8
- Restaurering av kystlynghei på Rapeneset- på den store granryddedagen..	s. 9
- Restaurering av kystlynghei på Rapeneset 21. november.....	s. 11
Gjennomførte aktiviteter 2020- Del 2 – tiltak for pollinerende insekter.....	s- 12
- Insektshelg med VilVite.....	s. 12
- Naturvennlig parselhage på Storetveitmarken.....	s. 13
- Blomstereng på Storetveitmarken.....	s. 15
Veien videre	s.16.
- Informasjonskampanje og filmkampanje i sosiale medier.....	s. 16
- Foreløpige planer for 2021.....	s. 17

Mål i prosjektet:

Bevaring gjennom skjøtsel har som mål å bidra konkret og politisk inn i arbeidet med å sikre store nok leveområder for å ivareta biologisk mangfold, samt å bidra til økt kunnskap og engasjement om ivaretagelse av biologisk mangfold.

For å nå målene ønsker vi å jobbe på følgende måter (a-e).

a) Bidra til økt kunnskap og informasjon innen temaene fremmede organismer, bærekraftig skjøtsel, bærekraftig næringsliv, tiltak for biologisk mangfold.

b) Være en støttespiller for interessenter eller ulike aktører der vi tilbyr arbeidskapasitet, og fagkunnskap eller veiledning innen temaene fremmede organismer, bærekraftig/miljøvennlig forvaltning/planlegging, bærekraftig næringsliv, tiltak for biologisk mangfold. For eksempel til grunneiere, offentlig forvaltning, bedrifter m.fl.

c) Arbeide politisk og opprette dialog innen skogbruksnæringen og/eller landbruk for å bidra til at det skal være mulig og motiverende for ulike interessenter å drive bærekraftig.

d) For å effektivisere arbeidet og å lære av hverandres erfaringer vil vi samarbeide med andre organisasjoner som for eksempel Norsk Botanisk Forening (NBF), Forum for Natur og Friluftsliv (FNF), kulturminneforvaltningen, UiB, UNESCOs Biosfæreområde Nordhordland, kommuner, Fylkesmannen, fylkeskommunen med flere.

e) Gjennomføre praktiske dugnader der vi fjerner fremmede treslag eller utfører tiltak for økt biologisk mangfold.

Endringer i prosjektet

Koronasituasjonen førte fra mars 2020 til noen endringer i prosjektet og at noen av vårens planlagte aktiviteter i prosjektet ble avlyst eller utsatt. Vi har likevel gjort det vi kan for å gjennomføre eller finne alternativer for planlagte aktiviteter og arrangementer. Siden nedstengingen førte til at vi ikke kunne gjennomføre flere av arrangementene, ble aktiviteter som dugnader for å fjerne fremmede treslag og dugnader i parsellen utsatt. Vi prioriterte da å starte på informasjonskampanjer om fremmede treslag, fremmede hageplanter og naturvennlige hager. Bakgrunnsarbeidet med dette er ferdigstilt, men ferdig produkt og publisering av kampanjen er planlagt iverksatt senest våren 2021.

Vi hadde også planlagt å starte opp med tiltaket med planting av blomstereng på Storetveitmarken. Dette skulle vi gjøre i samråd med Bergen Kommune som er grunneier i

området. Av ukjente årsaker fikk vi ikke oppfølging av Bergen kommune før høsten 2020. Vi har nå fått brukstillatelse av Bergen kommune til å anlegge blomstereng på Storetveitmarken, og gitt midler er vi klar til å igangsette tiltaket våren 2021.

En annen årsak til at tiltaket ikke ble gjennomført som planlagt var at noen av tilskuddsordningene vi søkte på ble utlyst sent på året, og dermed fikk vi også sene søknadssvar og måtte avvente med å gå i gang med noen av aktivitetene. I tillegg har vi mottatt under halvparten av det vi søkte på og dermed må vi nedskalere tiltakene i prosjektet.

Gjennomførte aktiviteter 2020

Del 1 – Fremmede arter

Dugnad for restaurering av kystlynghei på Hatten i Øygarden

Aktivetsbeskrivelse: Rydding av sitkagran for å restaurere kystlynghei og mobilisere frivillige til fjerne fremmede treslag.

Samarbeidspartnere: Grunneier Tormod Magesen

Arrangører til stede: Prosjektmedarbeider Ina Christiansen og 2 praksisstudenter ved Naturvernforbundet Hordaland

Sted: Hatten i Øygarden

Tid: 29.02.20

Målgruppe: Frivillige

Påmelding: Ja

Antall deltakere: 16

Evaluerings: Ved Hatten ble vi møtt av lyngheibonde Tormod Magnesen, som har drevet med restaurering av kystlynghei i mange år. Restaureringen gikk ut på å felle sitkagran og brenne grener og kvister på store bål. Avfallshåndteringen ble valgt pga. vanskelig fremkommelighet med traktor uten å forringe jordsmonnet. Større trevirke ble transportert ved hjelp av en jernhest utlånt av Fylkesmannen i Vestland. Bergen og Omland Friluftsråd, som vanligvis disponerer jernhesten, kjørte den ut i Øygarden. Tømmeret ble solgt som ved i etterkant av dugnaden.

Arbeidet gikk radig og store områder med sitka ble ryddet. Det ble servert god lunsj med lokallaget honning, og tapas til middag. Kvelden ble etterfulgt av sosialt samvær og alle hadde det hyggelig.

Utvikling av logo og prosjektidentitet

Intern kommunikasjonsansvarlig, Mona Maria Løberg har utviklet logoen i samråd med prosjektansvarlig. Illustratør Adele Jaunn har laget illustrasjoner som vi kan bruke i forbindelse med videreformidling av prosjektet, i kampanjer i sosiale media, på nettsidene våre og i andre sammenhenger.

Eksempel på illustrasjon til prosjektet- den rødlistede kysthumlen tilknyttet kystlynghei. Av Adele Jaunn

Lunsjwebinar – Klima- og naturvennlig kjøttproduksjon- er det mulig?

Aktivitetsbeskrivelse:

Vårt arbeid med restaurering av kystlynghei, der det er utegående sau, kobler oss inn på temaer knyttet kjøttproduksjon i Norge. Derfor ønsker vi å delta inn i debatten om norsk matproduksjon og hvor vidt kjøttproduksjon kan være klima- og naturvennlig.

I et lunsjwebinar med Svenn Arne Lie ønsket vi å belyse følgende problemstillinger: Vi har alle hørt at det er bra for klimaet å spise mindre kjøtt. Og at hvis vi først skal spise kjøtt, bør

det være fra Norge. Men hva hjelper det når norske kyr spiser soya fra Brasil? Og hvorfor gjør de det, når Norges beitelandskap i stadig større grad gror igjen?

Covid-19 har den siste tiden lammet deler av samfunnet, og Norge viser seg å være blant landene som er dårligst på selvforsyning og matberedskap i Europa. Hvordan kan dette ha seg, samtidig som vi har overproduksjon av kjøtt i Norge?

Svenn Arne Lie er statsviter, småbruker og medforfatter av debattbøkene "En nasjon av kjøttthuer, ni myter og en løgn om norsk landbrukspolitikk" (2012) og "Mellom bakkar og kjøttberg. Oppskrift på en ny matpolitikk" (2019).

I tillegg presenterte Silje Ask Lundberg, leder i Naturvernforbundet, Naturvernforbundets syn på norsk kjøttproduksjon.

Samarbeidspartnere: Svein Arne Lie, NNV

Sted: Webinar - tilgjengelig på [youtube.com/naturvernforbund](https://www.youtube.com/naturvernforbund)

Tid: 18.06.20

Målgruppe: Bønder, politikere, forvaltere, konsumenter, frivillige

Påmelding: Ja

Antall deltakere: 6000 visninger på Facebook pr. 10.11.20, arrangementet har nådd over 37.000 personer.

Evaluerings: Det fungerte godt å arrangere webinar, og vi fikk godt innblikk i temaet og mange gode diskusjoner i kommentarfeltet. Ved hjelp av webinarer når vi mange flere deltakere enn ved fysisk oppmøte, samt at vi får flere deltakere fra andre steder i landet. I motsetning til arrangementer med fysisk oppmøte er det vanskeligere å bli kjent med deltakerne.

Rydding av Vestamerikansk hemlokk i Langeskogen

Noen av de frivillige på dugnaden

Aktivitetsbeskrivelse: Fjerning av oppslag av vestamerikansk hemlokk etter skogrydding i Langeskogen. Dugnaden ble avsluttet med lett bevertning i en sosial sammenkomst i Gruen på Langegården.

Samarbeidspartnere: Langegården stall og besøksgård, Langeskogens venner

Sted: Langeskogen og Langegården

Tid: 24.08, 26.08 og 09.09 kl. 18.00-21.00

Målgruppe: Frivillige og brukere av Langeskogen

Antall deltakere: 9, 6 og 12 personer.

Evaluerings: Det ble ryddet svært mye hemlokk, men det er vanskelig å anslå total mengde.

Det er store mengder oppslag av hemlokk fra frøbanken etter tidligere fellinger av store trær. Det kreves kontinuerlige dugnader trolig i flere år fremover. Det bør arbeides med at flere brukere av skogen kan delta i dugnaden ved at de drar opp småtrær, eller utlån av utstyr på gården for turgåere. Erik Krohn Hansen har fått spørsmål fra forbipasserende om tiltaket og vi ser at det behov for å sette opp informasjonsplakater om treslaget og rydding. Det kan bli aktuelt å sette i stand en utlånsordning av hansker og grensakser/grensager.

Restaurering av kystlynghei på Rapeneset- på den store granryddedagen.

Det er spredning av fremmede treslag som buskfuru, sitka og hemlokk i kystlyngheien. I bakgrunnen ser man plantefeltet med sitka.

Aktivitetsbeskrivelse: Rydding av fremmede treslag i spredning i kystlynghei.

Samarbeidspartnere: Naturvernforbundet i Nordhordland ved Jan Nordø, sauebonde Even Hopland, grunneier Marie Straume.

Sted: Rapeneset, Alver Kommune

Tid: 26. september 2020 kl. 10.00-19.00

Målgruppe: Frivillige

Deltakere: 9 frivillige, deriblant en representant fra Fylkesmannen i Vestland, og en fra styret i Biosfæreområdet Nordhordland IKS.

Evaluerings:

Vi fikk ryddet to store områder på Rapeneset langs to bergkammer utover på neset, b.la. langs turstien som ender i et utsiktspunkt. Det ble dradd opp oppslag av sitka og buskfuru, og felt små og store trær av sitkagran, buskfuru, hemlokk og lerk. Trærne ble lagt i hauger og er klar for å brennes på senere tidspunkt. Vi hadde ikke mulighet til å brenne trærne under

selve dugnaden da sauebonden som skjøtter området ikke var tilstede, samt at forholdene ikke lå til rette for det.

Dugnaden ble avsluttet med et hyggelig måltid på Kilstraumen Brygge AS.

Lokallagsleder i Naturvernforbundet Nordhordland er i gang med å felle trær med motorsag.

Vi hadde opprinnelig 14 påmeldte personer, og 8 av disse skulle reise med innleid buss fra Bergen. Noen av de påmeldte var i risikogruppen og meldte avbud på grunn av lang busstur (50 min). Smittesituasjonen i Bergen og Austreim, samt busstreik førte til

logistikkproblemer knyttet til frakting av de frivillige fra Bergen til Alver. Situasjonen førte til flere avlysninger frem til avreisetidspunktet. Da flere av deltakerne ikke kunne komme seg til innleid buss på grunn av busstreik og pga. få deltakere, ble bussen avbestilt da det ikke lenger var mange nok deltakere til å leie buss. De resterende deltakerne kjørte egne biler, og vi leide inn bil fra bildelingen. Smittevernregler med avstand og bruk av håndsprit og munnbind ble ivarettatt til enhver tid.

Korona-situasjonen fører til stor usikkerhet knyttet til transport av mange frivillige. Derfor ønsker vi i fortsettelsen å satse mer på å engasjere flere i lokalbefolkningen til å delta. Ryddearbeidet ble ellers utført på en effektiv måte og det ble en hyggelig dag, med positive tilbakemeldinger. For å gjøre ryddearbeidet mer effektivt kan

det bli aktuelt å gå til innkjøp av noen elektriske motorsager, og verneutstyr slik at vi får felt flere trær pr. dugnad. Det kan eventuelt bli nødvendig med kursing. Tidspunktet for dugnaden kan revurderes da det i store deler av september drives med sauesanking, og dette kan føre til manglende deltakelse.

En positiv ringvirkning av denne dugnaden er at en av deltakerne har planlagt å arrangere en egen dugnad for å fjerne sitkagran i sitt lokalmiljø på Hella på Radøy. Tre grunneiere er

involvert, samt et jaktlag og muligens også et båtlag. Vi vil bidra med administrativ støtte (og praktisk dersom nødvendig) til dugnaden.

Restaurering av kystlynghei på Rapeneset 21. november

Vi planla dugnad for å fjerne sitkagran og buskfuru på Rapeneset denne dagen, men vi måtte avlyse arrangementet på grunn av de pågående nasjonale og lokale smittevernrestriksjonene som gjelder tom. 23.11.20. I planleggingen hadde vi tatt høyde for utfordringer knyttet til felles transport fra Bergen, og la opp til en mer målrettet lokal mobilisering. Det er også viktig for organisasjonen å vise solidaritet og å være med på vår felles dugnad for å redusere smitte. Vi erfarer også at restriksjonene fører til at færre melder seg på arrangementer. Dermed er det lite kostnadseffektivt og svært uforutsigbart å prøve å gjennomføre arrangementet nå. Vi ønsker å gjennomføre dugnaden vinteren 2021, helst innen utgangen av mars.

Gjennomførte aktiviteter 2020

Del 2 – tiltak for pollinerende insekter

Insektshelg med VilVite

Aktivitetsbeskrivelse: Denne helgen arrangerte VilVite en aktivitetshelg for barn der det var fokus på kunnskapsdeling og utforsking av insekter. Det var b.la. birøker med levende bier til stede, forestilling om insekter, insektsutstilling fra Naturhistorisk museum og kreativt verksted. Naturvernforbundet Hordaland deltok med kurs der zoolog Åge Simonsen ble med barna i Nygårdsparken for å finne insekter. Etterpå tok de insektene med inn på laben på VilVite-senteret og fikk lære om hvordan man skiller de ulike insektene fra hverandre.

Samarbeidspartnere: Sabine Haake ved VilVite-senteret i Bergen (kontaktperson/ formidler og showansvarlig) Åge Simonsen (kursleder - Dr.scient. (UIB), zoolog og entomolog tilknyttet NNI)

Arrangører til stede: VilVite, Naturvernforbundet Hordaland, Vindfløi Bigård

Sted: VilVite-senteret Marineholmen/ Nygårdsparken

Tid: 8.-9. august 2020 kl. 10.15-13.15 og kl.14.00-17.00.

Mål med aktivitet: Kunnskapsutveksling, utforsking og skape engasjement og interesse for insekter og hvordan ivareta dem.

Målgruppe: Barn fra 8 år.

Påmelding: Ja, billett på VilVite

Antall deltakere: venter antall deltakere fra vår kontaktperson på Vil Vitesenteret.

Evaluerings: Zoolog Åge Simonsen hadde gjort gode forberedelser til insektshelgen. Han hadde samlet inn insekter fra egen hage på forhånd. Dette ble svært nyttig siden det var mye regn på søndagen som førte til at det ikke var så lett å finne insekter. Han hadde også forberedt en presentasjon tilpasset alderstrinnet. Barna var svært engasjerte i løpet av kurset. Showansvarlig ved VilVite-senteret, Sabine Haake, sørget for å tilrettelegge det vi ikke kunne stille med av utstyr, og vi hadde en veldig positiv erfaring med å samarbeide med VilVite-senteret. Vi ønsker å fortsette å samarbeide med kunnskapssenteret for å spre engasjement og interesse for insekter og natur.

Naturvennlig parsellhage på Storetveitmarken

Aktivetsbeskrivelse: Dugnader og arbeidsinnsats for opparbeiding av grønsaksåker, dyrkingsbed, blomsterbed m.m. i parsellhagen.

Samarbeidspartnere: Fløen parsellag

Arrangører til stede: Jeanette Tennebekk

Sted: Storetveitmarken

Tid: Dugnader og arbeid **Målgruppe:** Frivillige, barnefamilie, urbane dyrkere

Påmelding: Ja

Antall deltakere: 2-5 hver gang

Mål: Lage et eksempel på en naturvennlig hage tilrettelagt med planter for pollinerende insekter, i tråd med vår visjon for Bergen 2030. Engasjere frivillige til å delta i arbeidet i parsellen og skape en hyggelig møteplass som kan brukes i forbindelse med fremtidige aktiviteter i Naturvernforbundet Hordaland knyttet til naturmangfold, pollinerende insekter og urban dyrking.

Evaluerings:

Vi har hatt flere dugnader med mellom 2-5 deltakere for å klargjøre parsellen for dyrking, samt at prosjektleder, og en engasjert frivillig har gjort en del arbeid utenom dugnader. Området er drenert av Bergen Kommune og fylt på med myrholdig jord. Det er mye tilvekst av krypsleie, bringebærkratt, brennesler, kløver, lyssiv, høymole, groblad, gras m.m. Dette fører til dårlige dyrkingsforhold. For å kunne dyrke der har vi foreløpig arbeidet mest med å legge jorddekke i form av fuktet papp, toppet med treflis, hestemøkk/kumøkk, bokashijord og gras, som etter hvert blir til god dyrkingsjord. Vi har laget to store felter med jorddekke, et der vi satte poteter i vår, og et uten vekster for å teste ut hva som fungerte best. Med tanke på gjennomtrenging av ugras, fungerte det best å ikke dyrke poteter på jorddekket, da veksten hos potene førte til større lysgjennomstrømming i pappen slik at vekstene under kom gjennom. Dette har ikke skjedd der vi kun la papp. Vi høstet noen poteter i begynnelsen av september. Potetene som ble høstet i begynnelsen av oktober var grønne og kunne ikke spises.

Vi har tillegg satt opp et høydebed (dyrkingsbed som blir varmt på tidlig vår), og to pallekasser (et med drivhustak) for å så frø og vekster utsatt for snegler. Foreløpig har vi brukt disse som lagringsplass for donerte og innkjøpte flerårige vekster.

Langs kanten av det ene feltet har vi anlagt blomsterbed med stauder som tiltrekker pollinerende insekter, som for eksempel solbrud, solblom, solhatt, steppesalvie, kattemynte, kryptimian m.fl. Vi ønsker å lage et tilsvarende bed på andre siden av

parsellen neste sesong.

Det tar tid og arbeid å opparbeide en parsell og det er behov for flere frivillige for å få dette til. Koronasituasjonen har gjort arbeidet utfordrende da folk generelt sett virker mer selektive på hvilke arrangementer de kan delta på, samt at det kan være utfordrende for en

del frivillige å stille opp med tanke på smittesituasjon, transport til og fra og lav terskel for å holde seg hjemme ved luftveissymptomer. Dette var også det første året og vi har konsentrert oss mest med å få opparbeide dyrkingsmuligheter. Vi håper å skape mer oppmerksomhet og aktivitet i parsellen i neste sesong.

Blomstereng på Storetveitmarken

Område for etablering av blomstereng er merket med lilla.

Aktivitetsbeskrivelse: Opprette blomstereng på Storetveitmarken for å tilrettelegge for pollinerende insekter med bynære leveområder

Samarbeidspartnere: Bergen Kommune, Erik Krohn- Hansen, Bærekraftige liv- Landås

Aktivitetsbeskrivelse: Opprette blomstereng på Storetveitmarken for å tilrettelegge for pollinerende insekter med bynære leveområder

Evaluerings: Det var lang ventetid for å få til en avtale med Bergen kommune. Vi mottok og signerte bruksavtale i september og kan starte opp arbeidet våren 2021. Vi har avtale med Erik Krohn- Hansen om hjelp med etablering og skjøtsel.

Vi har også opprettet dialog med Karoline Oppedal i Bærekraftige liv- Landås hvor vi diskuterer mulighetene for å samarbeide bla om en «frøsamlingsdag» der vi engasjerer skoler til å delta. Neste møte med Karoline Oppedal er i slutten av november- hvor vi vil legge en mer konkret plan. Oppstart på prosjektet vil være i 2021, da dette er sesongavhengig arbeid.

Veien videre

Informasjonskampanje og filmkampanje i sosiale medier

På grunn av uforutsigbarhet knyttet covid-19-pandemien, ønsker vi å fokusere arbeidet inn på informasjonskampanje om fremmede treslag ut resten av året.

Informasjonskampanjen består av informasjonsplakater om nordamerikanske fremmede bartrær. Plakatene skal inneholde informasjon om kjennetegn av de forskjellige artene, hvorfor disse er et problem og hvordan man bør gå frem for å fjerne disse. Kampanjen skal spres i sosiale media. En tilsvarende kampanje om fremmede hagerømlinger er også aktuell å arbeide med.

Vi fikk nylig invitasjon fra NNV til deltakelse i et filmprosjekt om fremmede treslag og dugnader i samarbeid med NBF, SABIMA og WWF. Filmkampanjen består av en lenger informasjonsfilm om ulike fremmede grantrær, som sitkgran, vestamerikansk hemlokk, edelgran og norsk gran utenfor sitt naturlige utbredelsesområde. Vi vil lage en serie med 1-2 minutters filmer om de samme treslagene som kan spres i sosiale medier for å skape oppmerksomhet og engasjement. Det vil også bli laget egen film/ filmserie om hvordan man arrangerer dugnad for å fjerne de ulike treslagene. Vi har engasjert filmselskapet Screen Story til å lage filmene. Her er det satt opp et eget budsjett på 50- 60.000 kr. Store deler av filmingen skal foregå på Vestlandet i forbindelse med dugnadsarbeidet som gjøres her. Prosjektleder i Bevaring gjennom skjøtsel, dvs. undertegnede, skal stå for deler av planlegging og gjennomføring.

Vi er i gang med å planlegge kampanjeplan og manus sammen med aktuelle aktørene. Filming vil starte opp i 2021.

Ettersom vi tenker å planlegge neste års aktiviteter på en slik måte at vi ikke opplever uforutsigbarheten knyttet til aktivitetsrestriksjoner i like stor grad i 2021, passer det godt å lansere en slik kampanje våren 2021. Da kan vi bruke den til å stimulere til småskala dugnader i lokallag og lokalområder til neste år.

Foreløpige planer for prosjektet i 2021:

- For 2021 vil vi legge en ny strategi for våre aktiviteter som ikke gjør oss like sårbare for begrensinger knyttet til koronarestriksjoner.
- Vi ønsker å arbeide tettere sammen med våre lokallag, spesielt med tanke på dugnader for å fjerne fremmede treslag, men også i forbindelse med arbeid for pollinerende insekter.
- Vi ønsker å jobbe videre med informasjonskampanje og filmkampanje som kan engasjere og skape oppmerksomhet om temaene i prosjektet.
- Fortsette arbeidet med parsellhagen på Storetveitmarken i Bergen, samt legge til rette for hyggelige aktiviteter som å lage humlereir og insektshotell.
- Starte opp med etableringen av blomstereng på Storetveitmarken og inngå nærmere samarbeid med andre aktuelle aktører. Vi har opprettet dialog med Karoline Oppedal i Bærekraftige liv- Landås og planlegger tett samarbeid med dem.